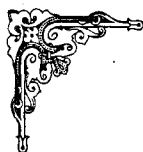
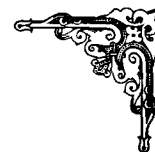

- 1 Історія міст і сіл Української РСР в 26 томах. Вінницька область.-К., 1972.-С. 76.
- 2 Там само.
- 3 Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни (1941-45 рр.): Збірник документів і матеріалів.-Одеса, 1971.-С. 276.
- 4 Історія міст і сіл УРСР...-С. 303.
- 5 Там само.-С. 120.
- 6 Центральний державний архів вищих органів влади та державного управління України (далі - ЦДАВО України).-Ф. 582, оп. 12, спр. 101.-Арк. 31.
- 7 Там само.-Арк. 81.
- 8 Там само.-Оп. 2, спр. 93.-Арк. 3.
- 9 Там само.-Оп. 12, спр. 105.-Арк. 13.
- 10 Історія міст і сіл УРСР...-С. 427.
- 11 ЦДАВО України.-Ф. 582, оп. 12, спр. 15.-Арк. 12.
- 12 Там само.-Оп. 2, спр. 93.-Арк. 3.
- 13 Там само.-Оп. 12, спр. 5.-Арк. 1.
- 14 Там само.-Спр. 105.-Арк. 6.
- 15 Там само.-Спр. 5.-Арк. 50.
- 16 Там само.
- 17 Там само.-Оп. 2, спр. 13.-Арк. 105.
- 18 Там само.
- 19 Історія міст і сіл УРСР...-К., 1972.-С. 425.
- 20 Там само.-С. 223.
- 21 Там само.-С. 1.
- 22 ЦДАВО України.-Ф. 582, оп. 2, спр. 13.-Арк. 105.
- 23 Там само.
- 24 Там само.-Оп. 12, спр. 105.-Арк. 3, 65, 41, 17.
- 25 Советская Украина в годы Великой Отечественной войны (1941-45 гг.).-К., 1985.-Т. 3.-С. 281-282.
- 26 Державний архів Вінницької області.-Ф.Р.-4948, оп. 1, спр. 10.-Арк. 28.
- 27 Великая Отечественная война 1941-45. Энциклопедия.-М., 1985.-С. 129.
- 28 Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни (1941-45 рр.)...-С. 254.
- 29 Там само.-С. 279.
- 30 Там само.-С. 255.
- 31 ЦДАВО України.-Ф. 4906, оп. 1, спр. 342.-Арк. 8.
- 32 Там само.-Спр. 298.-Арк. 50.
- 33 Там само.-Ф.582,оп.12, спр. 154.-Арк.4.
- 34 Там само.-Арк. 10.35Там само.-Ф.4906, оп.1,спр.378.-Арк.189.

ЕТНОКУЛЬТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Незалежна Українська держава, спираючись на вікові традиції співжиття на її території представників різних етносів, дбає про вирішення національно-культурних і мовних потреб усіх етнічних спільнот. Тому одним з пріоритетних напрямків державної етнополітики на сучасному етапі є забезпечення гармонійного співіснування громадян України різних національностей. У статті 11-й Конституції України визначено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Нині в Україні поряд з українцями проживають представники більш як 130 різних етносів, що становить понад 27 відсотків населення держави. Демократичні перетворення в Україні сприяли зростанню етнічної самосвідомості, зумовили рух національних меншин по самоорганізації та етнічної ідентифікації, визначення свого місця в суспільстві, культурного відродження, вивчення рідної мови, створення національно-культурних товариств та об'єднань. В державі діє до 270 національно-

культурних товариств, 23 з них мають всеукраїнський статус¹.

Наш рідний край - Хмельниччина, складова частина України, здавна притягував сюди людей різних національностей. Багаті чорноземи, гарні природні умови, наявність річок - добрих транспортних артерій, помірний клімат, вигідне географічне положення не давали спокою ні завойовникам, ні переселенцям, ні купцям.

В різні періоди наш край входив до складу Великої Скіфії, Київської Русі, а після татаро-монгольської навали - до складу Литви, Польщі та Російської імперії. Це наклало свій відбиток на культуру, традиції, звичаї, обряди народів, які оселялися тут з різних причин.

Тому й на тлі історичного минулого, багатого на найрізноманітніші події, нині населення нашого краю є багатонаціональним. За даними перепису 1989 року в області проживають представники 72 національностей. Серед них найчисельнішими національними групами є росіяни - майже 90 тис. чоловік, поляки - близько 40 тис., євреї - 10 тис., білоруси - 5 тис., молдавани - 2 тис., татари - близько 1 тис., вірмени та цигани - понад 500 чо-

ловік. Дещо менші за чисельністю є національні групи азербайджанців, болгар, німців, румун, мордві, чехів, угорців, корейців, марійців, удмуртів, латишів, туркменів, чеченців, башкирів та інших².

Останнім часом, в результаті міграційних потоків біженців з "гарячих" точок планети і місць екологічних катастроф, на території області з'явилися представники таких азійських та африканських країн як Афганістан, Ефіопія, Конго, Руанда, Іран, Ірак тощо.

Процеси національного і культурного відродження, що розпочалися в кінці 80-х років на терені колишнього Радянського Союзу, і які призвели до його розпаду і утворення незалежних держав, сприяли появі нових тенденцій у міжнаціональних відносинах на території нашої області. Насамперед, було започатковано створення ряду національно-культурних товариств та об'єднань найбільш багаточисельних національних меншин.

Нині на Хмельниччині діють такі національно-культурні об'єднання:

- товариство російської культури "Русь";
- обласне відділення Спілки поляків в Україні;
- обласне відділення Федерації польських організацій в Україні;
- обласна єврейська культурна община;
- обласне товариство німців "Відербург" - "Відродження";
- земляцтво громадян Афганістану;
- азербайджанське культурологічне товариство.

Філії цих товариств діють в містах і районах області. Ведеться організаційна робота щодо створення об'єднань вірмен, білорусів, молдаван та румун³. Координує роботу з цього напрямку створене 1996 року управління у справах національностей і міграції облдержадміністрації.

Найбільш активно діють польські товариства. З часу їх створення минуло понад 10 років і за цей період вони зміцнили організаційно, провели та здійснюють ряд цікавих заходів. Так, до прикладу, у Хмельницькому вже впродовж кількох років проводиться всеукраїнська учнівська олімпіада з польської мови, де проходить конкурсний відбір школярів, що потім навчаються в польських учбових закладах.

З 1996 року в обласному центрі діє Спілка вчителів-полоністів України. Зараз ведуться активні переговори із зацікавленими українськими і польськими освітніми організаціями щодо створення у Хмельницькому регіонального науково-методичного центру вдосконалення вчителів польської мови. Обласний центр вже двічі ставав місцем проведення звітно-виборчих конференцій Федерації польських організацій в Україні.

Ці заходи відбуваються під егідою обласного відділення Федерації польських організацій в Україні, яку очолює вчителька Хмельницької загальноосвітньої школи №20 Ю.Серкова, яка нещодавно відзначена високою польською нагородою - кавалерським Хрестом "За заслуги".

Обласне відділення Спілки поляків в Україні (голова С.Костецький, який одночасно є й головою республіканської Спілки) останнім часом основну увагу зосередило на культурологічній роботі. Найбільш активно це товариство і його філії діють в містах Городку, Красиліві, Летичеві, Славуті.

Вже стали традиційними весняні фольклорні фестивалі польської культури в цих районних центрах області, в яких також беруть участь творчі колективи і окремі виконавці не тільки із сусідніх областей України, але й з Польщі. Широко відомі в області, республіці і за рубіжем фольклорні польські ансамблі "Яжембіна" (Городок), "Гвізда" (Хмельницький), "Барвінок" (Красилів), хорові колективи, окремі виконавці й ансамблі з Кам'янець-Подільського, Летичева та Славути. Слід також зауважити, що останнім часом в області спостерігається польський "релігійний ренесанс". На терені Хмельниччини нині діє Кам'янець-Подільська дієцезія, Городоцька вища духовна семінарія, 76 римо-католицьких костельов, 4 монастирі, будинки милосердя та недільні школи при костельолах тощо. Крім того, у Летичеві вже котрий рік поспіль, 6 липня, проводяться міжнародні паломницькі заходи, присвячені дню святої Матері Божої Летичівської, в яких беруть участь представники з Польщі та Ватикану.

Активно діє обласна єврейська культурна община, яку очолює М.Лерман. Її філії плідно працюють у Кам'янець-Подільському, Полонному, Славуті, Старокостянтиніві, Хмельницькому, Дунаївцях, Ізяславі, Шепетівці. Проведення днів єврейської культури, ювілеїв єврейських митців, релігійних свят, робота недільних шкіл, тісні контакти з всеукраїнськими та міжнародними єврейськими організаціями та фондами, зв'язок з історичною батьківщиною, відпочинок дітей єврейських родин з України в оздоровчому таборі села Головинців Летичівського району, концертні виступи вокальної групи і ансамблю єврейського танцю "Нахес" в містах і районах області - ось далеко не повний перелік добрих справ єврейської общини за останній період. Дбають вони й про знедолених, самотніх, малозабезпечених людей єврейської національності, турбуються про наведення належного порядку на старих єврейських кладовищах, де поховання в даний час не проводяться (міста Полонне, Старокостянтинів, Шепетівка, селища Меджибіж та Сатанів, село Ганнопіль Славуцького району), а також на 39 місцях

масових поховань євреїв, закатованих фашистами в роки Великої Вітчизняної війни.

Останнім часом зусиллями єврейського товариства, спільно з місцевими органами виконавчої влади відкрито меморіальні дошки уродженцям нашого краю - поету Маркішу Перецу (Полонне) та Герою Радянського Союзу М.Вайсеру (Хмельницький).

Чимало добрих справ на рахунок Товариства російської культури "Русь" (голова В.Разуваєв). Літературні вечори на базі культурно-освітніх установ та навчальних закладів, виступи в трудових колективах і на масових заходах самодіяльних акторів народного і літературного театрів, щорічні Ахматівські читання в селі Слобідці-Шелехівській Деражнянського району в музеї-садибі Ганни Ахматової, творча співпраця з письменниками, артистами, художниками, спільні творчі вечори, підготовка до 200-річного ювілею Олександра Пушкіна - ось основні напрямки діяльності цього товариства.

На початку вересня 1996 року створено обласне товариство німців "Відербург" - "Відродження" (голова Фішер А.), яке розпочало активну організаційну та громадську діяльність по згуртуванню громадян німецької національності. Так, до прикладу, розпочалися курси по вивченню рідної мови, історії Німеччини та історії заселення німецькими колоністами України і нашого краю, готуються різні культурологічні заходи тощо.

Останнім часом об'єдналися в зямляцтво громадяни Афганістану, які знайшли притулок на Хмельниччині. Це, в основному, колишні студенти медучилища і технологічного університету обласного центру, які, через зміну політичного режиму в Афганістані, не можуть повернутися на свою батьківщину і вимушені осісти на території області. Частина з них обзавелися сім'ями, в майбутньому хочуть одержати статус громадянина України. Головою земляцтва обрано Бахаволя Дарвіша Газнаві, колишнього генерального президента Головного управління геодезії і картографії Афганістану.

Певна робота щодо розгортання своєї діяльності проводиться азербайджанським культурологічним товариством (голова О.Асланов), яке діє з 1996 року на базі міста Хмельницького.

Для багаточисельних національних груп в області створюються належні умови для духовного розвитку, здобуття освіти рідною мовою, вивчення історії та культури історичної батьківщини, відродження етнокультурних традицій в місцях компактного проживання національних меншин.

Нині в області діють 2 школи з російською мовою навчання, класи з польською мовою навчання в трьох школах (Городок, Кам'янець-

Подільський, Хмельницький), факультативно вивчають польську мову 1200 учнів в ряді районних центрів області. Крім того, 1050 учнів навчаються в 74 польських недільних школах і 150 учнів - в 3 єврейських недільних школах. Російською мовою, як навчальним предметом охоплено 196 тисяч учнів⁴.

В системі дошкільного виховання діє 4 російськомовних і 7 двомовних (українська і російська мова) закладів. На базі Кам'янець-Подільського педагогічного університету ведеться підготовка вчителів російської мови.

В області проводиться певна робота з забезпечення літературою мовами національних меншин культурно-освітніх установ. При обласній державній науковій універсальній бібліотеці є відділ іноземної літератури, в т.ч. мовами основних національних меншин (російська, польська, єврейська, білоруська), що проживають на Хмельниччині.

В районних бібліотеках є відповідні сектори, де також зосереджується така література. Крім того, діє обласна єврейська бібліотека (Хмельницький) та 8 обштинних єврейських бібліотек у Дунаївцях, Ізяславі, Кам'янці-Подільському, Полонному, Славуті, Старокостянтиніві, Хмельницькому, Шепетівці.

В обласному краєзнавчому музеї, його філіях на місцях, в громадських музеях є експозиції та стенди, присвячені питанням міжнародних стосунків в нашому краї.

Упродовж останніх років ведеться велика дослідницька робота з вивчення питань заселення Хмельниччини, яка історично складається з двох зон - південь і центр - Поділля, північно-східна частина - Волинь. Так, проблеми міжнародних і міграційних процесів розглядалися на обласних, регіональних і міжнародних наукових конференціях, які проходили на теренах області: "Хмельницькому - 500" (1991 р.), "Культура України і слов'янський світ" (1992 р.), "Культура Поділля: історія і сучасність" (1993 р.), "Духовні витоки Поділля: творці історії краю" (1994 р.), "Велика Волинь: минуле й сучасне" (1994 р.), "Полонному - 1000 років" (1995 р.), "Південно-Східна Волинь: наука, освіта, культура" (1995 р.), "Меджибожу - 850" (1996 р.), "Місто Старокостянтинів і край в просторі часу" (1997 р.), "Хмельниччина: роки становлення і поступу" (1997 р.), "Дунашеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій" (1997 р.).

Активну участь у наукових дослідженнях з цього напрямку беруть вчені Кам'янець-Подільського педагогічного університету, аграрно-технічної академії, історичного музею-заповідника, державного історико-архітектурного заповідника, Хмельницького технологічного університету Поділля, працівники обласних закладів; державної наукової універсальної

бібліотеки, краєзнавчого музею, держархіву, Інституту вдосконалення вчителів, центру туризму та краєзнавства учнівської молоді, активісти таких громадських формувань як обласна організація Всеукраїнської Спільки краєзнавців і її відділення на місцях, товариство охорони пам'яток історії та культури, редакційні колеги "Книги Пам'яті" та "Реабілітовані історією", Подільського братства, дослідники таких наукових установ як Центр дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН при Кам'янець-Подільському педагогічному університеті, Подільський регіональний сектор Головної редколегії науково-документальної серії книг "Реабілітовані історією", Подільське відділення Інституту етнології і мистецтвознавства НАН України ім. М. Рильського, ентузіасти - краєзнавці на місцях.

Для забезпечення національно-духовних запитів представників національних меншин в

області налагоджується відповідна інформаційна мережа. Питання міжнаціональних стосунків та міграційних процесів регулярно висвітлюються на сторінках місцевої преси, в передачах телебачення та радіомовлення. Зокрема, виходять дві газети єврейської культурної общини "Шолом Алейхем" і "Дер іж" ("Єврей"), додаток на польській мові "Наша родина" до обласної газети "Час".

Таким чином, міжнаціональна злагода на території нашого краю є не тільки найціннішим спадком, який об'єднував зусилля багатьох попередніх поколінь в минулому, а й тим чинником, який об'єднує зусилля нинішньої багатонаціональної дружної сім'ї подолян, які спільно долають теперішню економічну скруту задля кращого майбутнього нашого краю і України.

Юрій Блажевич

- 1 Національні меншини України. Інформаційний довідник.-К., 1995.-С. 3-4.
- 2 Поточний архів Хмельницького управління у справах національностей і міграції облдержад-

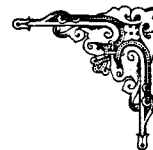
міністрації.-Спр. №5.-С. 41-42.

3 Там само.-С. 24-25, 54.

4 Освіта. Інформаційно-аналітичний збірник.-Хмельницький, 1997.-С. 44-46, 55.

ДО СТВОРЕННЯ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ ОБЛАСНОЇ І РАЙОННИХ КНИГ З СЕРІЇ "ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ УКРАЇНИ"

Минуло вже понад 25 років з часу виходу в світ 26-ти томної "Історія міст і сіл Української РСР". У створенні цього великого серіалу, аналогу якого ще не було в світовій практиці, взяла участь понад 100 тисяч дослідників України. По праву видання стало всенародним, зазнало випробування часом у чверть століття й сьогодні слугує справі навчання, виховання і дослідження регіональної історії України.

Проте на початок 90-х років, у зв'язку з державотворчими процесами й національним відродженням в Україні, знизилась актуальність "Історії міст і сіл УРСР". Нині читачів мало влаштовують політична заідеологізованість видання, односторонність і особливо вибірковість в описі явищ і подій, тенденційні підходи до висвітлення історії України та її регіонів. За всієї фундаментальності видання, більшість населених пунктів країни згадані лише побіжно або описані у вигляді енциклопедичної довідки в десятку рядків.

На середину 90-х років з-поміж учених, членів Всеукраїнської спілки краєзнавців та освітян розгорнувся рух за доопрацювання на рівні сучасних вимог історичної науки й потреб

суспільства і перевидання 26-ти томної "Історії міст і сіл України". Ця проблема знайшла належну підтримку в доповідях одного з фундаторів видання "Історії міст і сіл УРСР", його колишнього голови редакційної колегії, академіка НАН України П.Тронька на другому з'їзді Всеукраїнської спілки краєзнавців (ВСК) у Києві (1996 р.), на VIII Всеукраїнській науковій конференції з історичного краєзнавства у Харкові (1997 р.). Однак, навіть при позитивному розв'язанні даного нелегкого завдання вже на початку XXI століття воно не вирішить головної мети - відтворити повнокровну історію всіх населених місць областей України. Частина науковців й аматорів з початку 90-х років взялася за написання та оприлюднення історичних нарисів і путівників про міста та села. Наприклад, у Хмельницькій області побачили світ книги про села Бабині¹, Кременчуки², Зіньків³, Чабанівку⁴, Лисець⁵ та інші, які схвально зустрінуті країнами. Зрозуміло, ці книги не розв'яжуть поставленого завдання, але накопичений досвід їх створення в нових суспільно-політичних умовах конче необхідний для підготовки узагальнюючої "Історії міст і сіл України".